

➤ Me-metelöintiä: Yhteisöllisyyden
poetiikka Kristina Carlsonin *Herra
Darwinin puutarhurissa*

—

Noora Vaakanainen

— Kristina Carlsonin 1800-luvun lopulle sijoittuva historiallinen romaani *Herra Darwinin puutarhuri* (2010, tästä eteenpäin HDP) kuvaa murrosta: perifeerisessä kentiläisessä kylässä kristinuskon määrittämä maailmankuva törmää evoluutioteoriaan, jossa ihmisen sukupuu johdetaan polveutuvaksi apinasta Jumalan sijaan. Kylässä asuu nimittäin Charles Darwin, jonka tutkimukset puhuttavat koko maailmaa. Carlsonin romaani ei kuitenkaan käy läpi tieteilijän elämänvaiheita, vaan kerronnan keskiössä on tämän puutarhurin, Thomas Daviesin, ja kyläläisten välinen konflikti. Yhteisön ja yksilön törmäyskurssissa asettuvat vastakkain kollektiivinen maailmankatsumus ja modernisoituvan maailman uhka. Alkujaan Walesista saapunut puutarhuri on jäänyt kyläläisille muukalaiseksi, joka edustaa paitsi uutta, muuttuvaa todellisuutta, myös traagista hahmoa, jonka elämä vertautuu kyläläisten mielessä Jobin koettelemuksiin. Romanin nimikkohenkilö tuntuu ajavan kylän asukkaat toistuvasti pohdiskelemaan yhteisöllisyyden rakentumista ja suhdetta ympäröivään maailmaan.

Artikkelissani tarkastelen aiemmin kotimaisessa kirjallisuudentutkimuksessa varsin pimentoon jäänyttä kahta yhteisöllistä diskurssia, kollektiivista kerrontaa ja juorua, sekä tutkin, kuinka ne rakentavat yhteisöllisyyden poetiikkaa Carlsonin romaanissa. Kollektiivisen kerronnan käsitteellistäminen ja määrittäminen ovat osoittautuneet kertomuksen tutkimukselle haasteelliseksi. Tekniikkaa tutkinut Brian Richardson käyttää yksistään kielelliseen rajaukseen pohjaavaa käsitettä *me*-kerronta (*we*-narration), joka ei ota kantaa esimerkiksi siihen, onko kertojana yksilö, joka puhuu kollektiivin puolesta, vai kirjaimellisesti kollektiivinen subjekti. Uri Margolinin (2001, 242) määritelmässä monikollinen *me*-kerronta puolestaan ymmärretään koostuvaksi kertovasta *minästä ja muista* (I+others), jossa muut eivät välttämättä ole läsnä kerrontatilanteessa. Natalya Bekhta (2017, 165) on taas esittänyt kollektiiviselle kerronnalle muitakin kuin lingvistisiä ehtoja. Bekhtan mukaan kollektiiviseksi kerronnaksi tulisi ymmärtää vain sellaiset kerronnan muodot, jotka monikollisuuden lisäksi tuottavat yhteisöllisyyttä ja sisältävät kollektiivisen subjektin, *me-äänen* (*we-voice*), eikä siten kollektiiviseen kerrontaan tulisi laskea ollenkaan muotoja, joissa kerronta palautuu yksittäiseen puhujaan. Pohdin, voiko kollektiiviselle kerronnalle asettaa kielellisiä tai kollektiiviseen subjektiviteettiin pohjaavia ehtoja laisinkaan, vai onko kyseessä tekniikka, joka koostuu monista eri kielellisistä ja kerronnallisista keinoista.

Juurulla viitataan tekstissäni sosiaalisen viestimisen tapaan *Herra Darwinin puutarhurissa* – kyseessä on siis eräänlainen kollektiivisen kerronnan ironinen kaiku. Patricia Meyer Spacks on vuoden 1986 klassikotutkimuksessaan *Gossip* (2012, loc 130; loc 192; loc 434) korostanut juorun merkityksiä moraalista tietoa ja esteettisiä merkityksiä välittävänä diskurssina. Meyer Spacksin mukaan juorussa voidaan kommentoida esimerkiksi parodian avulla tai imitoimalla yhteisön vakiintuneita tapoja ja normeja (mt., loc 1339). Juorun voi siis ajatella sekä

limittyvän kollektiivisen kerronnan kanssa että heijastelevan kuvatun yhteisön arvoja. Meyer Spacks yhdistää tutkimuksessaan juorun myös sosiaalisia suhteita muodostavaan *leikkiin* (play), joka on sosiaalisen läheisyyden tarpeen ajamaa (mt., loc 982–86; loc 1269). Kun tutkitaan juorun leikittelyyn kytkeytyviä ominaisuuksia sanataideteoksessa, huomio on syytä ohjata leikin kielellisiin ja esteettisiin piirteisiin (ks. mt., loc 1081). Artikkelissani en ota niinkään kantaa juorun mahdollisiin psykologisiin funktioihin, vaan tutkin sitä sekä moraalisen tietämisen muotona että kielellisenä leikittelynä. Juorun lisäksi yhteisön puhe- tapoja peilaavana rakenteena toimivat Carlsonin romaanissa linnut, joiden ääntely kommentoi kommunikaatiossa esiintyviä moraalisia totuuksia – tai niiden puutetta.

Carlsonin teos voidaan kiinnittää – joskin löyhästi – historiografisen meta-fiktioin traditioon. Linda Hutcheonin on määritellyt *historiografisen metafictionin* (historiographic metafiction) keskeisiksi piirteiksi muun muassa itsetiedostavuuden sekä historiallisen tiedon kyseenalaistumisen (Hutcheon 2003, 106; 111). Mari Hatavara (2010, 159; 184) on kritisoinut Hutcheonin käsitettä toteamalla, etteivät termiin yhdistetyt piirteet ole tyypillisiä yksistään postmodernistisille teoksille, vaan ”historiallisen romaanin lajiin on aina kuulunut tietoisuus niin menneisyyden esittämisen ongelmallisuudesta kuin myös lajin omasta tekstuaalisesta ja diskursiivisesta rakentumisesta”. *Herra Darwinin puutarhurissa* huomio ohjataan historiallisen tietämisen sijaan tieteen ja uskonnon yhteensovittamisesta nouseviin ristiriitoihin, ja oikeastaan teoksen moninaiset kerronnalliset ja kielelliset keinot problematisoivat kaikenlaisen tietämisen mahdollisuuksia. Suomenkielisessä kirjallisuudessa uskon ja tieteen vaikutuksia maailmankuvaan on tutkinut Carlsonin lisäksi muun muassa Olli Jalonen Finlandia-palkitussa historiallisessa romaanissaan *Taivaanpallo* (2018). Darwinismin merkityksiä on puolestaan reflektoitu jonkin verran etenkin englanninkielisessä historiallisessa kertomakirjallisuudessa. Klaus Brax on postmodernistista historiallista romaania analysoidessaan nostanut esiin, kuinka A. S. Byattin uusviktorianainen pienoisromaani *Morpho Eugenia* (1992) ”arvioi darvinismia pyrkimyksenään osoittaa viktorianaisen kulttuurin ja sen epäkohtia” (Brax 2017, 242). *Herra Darwinin puutarhurissa* aikakauden arviointi saa vuorotellen sekä satiirisia että empaattisia sävyjä.

Yhteisöllisyyden vaihtuvat persoonamuodot

Kollektiivisen kerronnan teoretisoinneissa kertoja on ymmärretty lähes poikkeuksetta osaksi monikollisen muodon konstruoimaa joukkoa (Margolin 2000, 599), tai sitten kerronta on palautettu kyseenalaistamatta kollektiiviseen subjektiin. Alan Palmer (2010, 70) ei George Elliotin *Middlemarchia* (1872) ja sen esittämää yhteisöä analysoidessaan edes erityisesti reflektoi kertojan roolia vaan esittää, että kylä muodostaa oman intermentaalisen yksikkönsä, joka toimii jossakin määrin yksittäisen mielen tavoin. Jopa luonnollisen narratologian

kritiikit, jotka kyseenalaistavat kerronnan pohjautumisen puheeseen, lähtevät usein liikkeelle oletuksesta, jossa kertoja ajatellaan osaksi kuvaamaansa joukkoa. Brian Richardson (2015, 202) on tulkinnut monikon ensimmäisen persoonan merkiksi yhteisöllisyyden rakentumisesta ja tilanteesta, jossa kertoja viittaa itseensä joukon jäsenenä, siinä missä he-kerronta viestii Richardsonin mukaan etäisyyden korostumisesta, kun kertoja tekee eron itsensä ja joukon välille. Vaikka Richardson teorioissaan kyseenalaistaa luonnollisen narratologian perusoletuksen kerronnan mallintamisesta puheen avulla, hänen kollektiivisen kerronnan analyysinsä noudattelee varsin siististi kyseistä periaatetta: monikon ensimmäinen persoona kuvastaa tilannetta, jossa kertoja on osa viittamaansa joukkoa, ja monikon kolmas persoona taas tilannetta, jossa kertoja on irtaantunut kollektiivisesta subjektista. Samalla tavoin puheeseen perustuvassa vuorovaikutustilanteessakin voidaan olettaa, että me-pronominia käyttävä puhuja identifioituu osaksi kuvaamaansa joukkoa, siinä missä he-pronominin positio puhujan joukon ulkopuolelle.

Carlsonin romaanissa kollektiivinen kerronta näyttää ensisilmäyksellä konstruoivan monikon ensimmäisen persoonan avulla yhteisöä. Ensimmäinen kollektiivista kerrontaa sisältävä kohta paikantuu teoksessa kirkkoon, jonka voi mieltää yhteisölle tärkeäksi tilaksi:

SEURAKUNTA istuu kirkonpenkeissä ja naakat raakkuvat kellotapulissa.

Me haisemme märältä koiralta, sade kasteli ja on kylmä mutta veisuu lämmittää, virsi nousee kattoon ja katon yläpuolella asuu Jumala, amen.

Me näimme Thomas Daviesin mäellä, hän on töissä herra Darwinin puutarhassa,

jumalankieltäjä ja mielipuoli, seisoi yksinään pellolla ja vesi piiskasi naamaa

uskonnoton kaivoshevonen vaeltaa pimeydessä on Walesista kotoisin luuleeko jumalaton pysyvänsä taivasalla kastumatta saiko pirulta sateenvarjon tai lepakonsiivet

ehkä Thomas kuvittelee että hän pitelee sadetta eikä sade pidättele häntä luulee olevansa Jumalaa korkeampi pää pilvissä (HDP, 16–17, kursiivit ja kapiteelit alkuperäiset)

Monikon ensimmäinen persoonapronomini ja monikon ensimmäistä persoonaa noudattelevat verbit tuottavat vaikutelman kollektiivisesta kokemisesta. Tällaista kollektiivista kokemista on kertomuksen tutkimuksessa hahmotettu niin, että kertojana toimii yksi tarinamaailman henkilöistä, joka reflektoiden syntetisoi monen eri henkilön samanaikaiset ja samankaltaiset kokemukset (Fludernik 2005, 225), tai vaihtoehtoisesti niin, että kertojana on todella kollektiivinen subjekti (Bekhta 2017, 165). Kirkkoon kiinnittyvässä episodissa kollektiivisen subjektiviteetin rakentuminen vaikuttaa varsin suoraviivaiselta, koska persoonamuoto, kollektiivinen kokeminen ja jopa miljöö alleviivaavat kerrontatilanteen yhteisöllisyyttä.

Kollektiivinen kerronta pitää kuitenkin Carlsonin romaanissa sisällään *pronominaalista vaihtelua* yksiköstä monikkoon. Pronominaalisella vaihtelulla (pronominal alternation) tarkoitan tässä yhteydessä kerronnallista tekniikkaa, jossa samaan subjektiin viitataan vuorotellen eri pronominilla (Fludernik 2005, 236). Vaihtelulla monikosta yksikköön voidaan kuvata erityisesti tilannetta, jossa kollektiivin sisällä ilmenee eripuraa (ks. mt., 147–49). Jumalanpalvelusta kuvaavassa episodissa joukosta erotellaan kappalejain yksittäisiä ääniä:

Kukaan meistä ei halua että omalle lapselle tapahtuisi pahaa vaikka usein tapahtuukin, ja jos lapsi kuolee se on Jumalan tahto, mutta jos lapsi saa sielun tai ruumiin vamman se on hirvittävä rangaistus ehkä kuolemaakin pahempi,

minä ihmettelen mitä pahaa Thomas Davies on tehnyt tässä elämässä, eivätkö Jumalan anteeksiantoon mahdu hänen kieltäjänsä ja hänen poikansakin, ei siis Jumalan vaan Thomasin (HDP, 23)

Ensimmäinen kappale vähättelee indefiniittipronominilla (subjekti on ei-kukaan meistä) ja negaation kautta kyläläisten ankaraa suhtautumista Thomas Daviesiin. Neljännen lauseen aloittava rinnastuskonjunktio ”mutta” toimii kyläläisten kärkevät mielipiteet oikeuttavana lievennyksenä: jos Thomas Daviesin kärsimys on Jumalan tahto, kyläläisten juoruilu ei voi enää pahentaa puutarhurin asemaa. Toisen kappaleen alkaessa kerronnan persoonamuoto vaihtuu monikon ensimmäisestä persoonasta yksikön ensimmäiseen. Kyseessä on puolustuspuheenvuoro, joka osoittaa sympatiaa Thomas Daviesiä kohtaan, siinä missä yhteisö muutoin näyttää kykenevän ainoastaan säälimään puutarhuria tai tuomitsemaan tämän. Kappalejako tuottaa vaikutelmaa erotelluista puheenvuoroista ja puhujista dialogin sisällä, ja niinpä typografisetkin keinot luovat mielikuvaa ääneen käydystä keskustelusta.

Kappalejaon ja persoonamuotoihin kiinnittyvän vaihtelun tuottamaa illuusiota puheenvuoroista voisi tulkita yksittäisten äänten erottautumiseksi joukosta. Susan S. Lanser (1992) on tutkiessaan 1700- ja 1800-luvun englantilaisten naisten kirjoittamia romaaneja hahmotellut ajatusta *yhteisöllisestä minästä* (communal I), jossa yksittäinen kertoja nousee *yhteisön ääneksi* (communal voice). Yhteisöllinen minä toimii kollektiivia edustavana ja esittävänä hahmona, mutta on samanaikaisesti erotettavissa yhteisöstä (Lanser 1992, 247; 253). Carlsonin romaaniin ajatus yhteisöllisestä minästä ei istu aivan ongelmitta, sillä puheenvuorot tuntuvat pikemminkin neuvottelevan yhteisön rajoista kuin suodattuvan yhden puhujan selostamina. Näin ollen voidaan ajatella, että Carlsonin romaanissa kollektiivinen kerronta käsittää monikon eri persoonamuotojen sisällä esiintyvän vaihtelun ohella vaihtelun monikosta yksikköön.

He-persoonapronomini ei sekään toimi *Herra Darwinin puutarhurissa* ainoastaan korostaen kertojan eroa yhteisöön, toisin kuin esimerkiksi Richardson on analysoissaan linjannut. Romaanin keskeisimmässä käännekohtassa

kyläläisten joukossa leviää juoru Thomas Daviesin epätoivosta. Tämän huhutaan tappaneen perheensä, mikä innostaa kyläläiset liikkeelle kesken arkisten askareiden. Kollektiivista innostusta kuvataan pitkillä virkkeillä, joissa lauseet on erotettu toisistaan pilkuilla:

He pukevat saappaat, kaulahuivit miten kuten kiireessä, sana kulkee, jää kesken shakkipeli ja teenjuonti, missä huopa, lääkelaukku, Raamattu, juostaan portaita ylös ja alas, ovet paukkuvat, on ruumiin ja sielun hätä ja on tulenpalava hoppu, takki päälle vaikka vuori ulospäin, nenäliinoja, nopeammin nyt, ja lyhty, eihän vielä ole pimeä, pimenee kohta, hattu unohtui sataa lunta, sää on lauhunut, sataa märkiä hiutaleita, nopeasti, nopeasti, Sarah näyttää tietä, sinne, sinne pelloille, siellä ne, hiljaa nyt, menkää jo, juoskaa, missäs lääkäri, entäs kirkkoherra, ei tähän hätään pappia ehdi (HDP, 162)

Kohtauksessa kyläläisiin viitataan ensimmäistä kertaa monikon kolmannessa persoonassa, mikä tuntuu todellakin heijastelevan kertojan etäännyttämisestä joukosta. Kiireen aikaansaamaa kaaosta taas kuvataan metonymian avulla. Sitä mukaa kun ”sana kulkee” talosta taloon, kyläläiset reagoivat vaistomaisesti kuulemaansa. Joukkohurmoksessa lapaset unohtuvat ja pelit keskeytyvät, ja vaatteetkin puetaan päälle miten sattuu. Lauseiden luettelointi pilkkujen erottamina kuvaa ironisesti ja liioitellen osien liittymistä kokonaisuuteen, kyläläisten kokoontumista ryntääväksi joukoksi. Jahkailu papin ja lääkärin välillä yhdessä predikaattittomien kysymyslauseiden kanssa vihjaa, ettei ryntäystä ehditä organisoimaan tai refleктоimaan kovin tarkasti. Pilkuin erotellut lauseet tekevät yhteensulautumisen näkyväksi ja korostavat siinä esiintyviä ristiriitoja. Syntaktinen, töksähtelevä assimilaatio peilaa semanttisella tasolla tapahtuvaa yhteisön muodostumista. Toisaalta lauseiden elliptisyys painottaa sulautumisen kiireellistä luontoa, tarvetta tyypistää riitasointuiset osat harmoniseksi kokonaisuudeksi. Sitaattimerkkien puuttuessa menevät kerronnassa myös sekaisin mahdolliset yksittäiset, mielensisäiset arvelut sekä yhteiset, ääneen lausutut huomiot.

Perhettä pelastamaan – tai kenties ruumiita katsomaan, onhan kyseessä ”ruumiin hätä” – rynnännyttä joukkoa odottaa kuitenkin pettymys, jonka myötä monikon kolmas persoonapronomini saa uusia merkityksiä:

HE seisovat tiellä tummissa vaatteissaan kun talvipäivän vähäinen valo sinertyy hämäräksi ja tihenevän lumisateen kosteat hiutaleet imeytyvät vetenä villakankaaseen ja kastelevat hiukset ja kasvot, he eivät ole hyviä ihmisiä eivätkä he ole pahoja ihmisiä, he siirtelevät jalkojaan sohjossa häpeissään ja noloina eikä kukaan puhu vaan takkinsa sisässä kukin on yhtä yksin kuin Thomas Davies [--], alakulo on vallannut heidän mielensä mutta sielua ei voi vääntää kuivaksi kuten nenäliinaa, ja kukin tuntee oman murheensa ja toiveensa ja kaipausten painon jota ei voi laskea naapurin harteille eivätkä

rukouksetkaan nouse lumisateessa ja pimeydessä matalan taivaan alla, kun he seisovat tiellä liikkumattomina äänettöminä märkinä ja kylmissään, he tuntevat että raskainta elämässä ei ole epätoivo vaan toivon poissaolo (HDP, 163–64, kursiivit ja kapiteelit alkuperäiset)

Kun kyläläisille selviää, ettei puutarhuri olekaan surmannut itseään tai lapsiaan, joukkohenki alkaa hiljalleen haihtua. Myös monikon kolmas persoonamuoto heijastelee ryhmässä tapahtuvaa hajoamista. Kerronnassa on havaittavissa sen sijaan päinvastainen muutos: aiemmin ironisoiva sävy muuttuu sympatisoivaksi, sillä kohtauksesta puuttuu tyystin liioittelu ja kärjistäminen. Katkelmassa toistuu monikon kolmannen persoonapronominin lisäksi negaatio. Toteamus ”he eivät ole hyviä eivätkä he ole pahoja ihmisiä” kätkee sisälleen kieltolauseen joukon olemassaolosta (he eivät ole) ja painottaa kollektiivisen subjektiviteetin murentumista, vaikka samaan aikaan kerronta kutsuukin lukijaa samaistumaan yksinäisyytensä ymmärtäviin kyläläisiin.

On siis huomattava, että Carlsonin romaanissa monikollisten verbien ja persoonapronominien ohella kollektiivinen kerronta pitää sisällään muun muassa ketjuuntuvia lauseita ja negaatiota. Tämän vuoksi kollektiivista kerrontaa ei *Herra Darwinin puutarhurissa* voi typistää pelkästään kysymykseksi persoonamuodosta. Pikemminkin kollektiivisen kerronnan analyysia pitäisi ulottaa käsittämään monia erilaisia kielellisiä ja tekstuaalisia strategioita, joilla yhteisöllisyyttä voidaan tuottaa. Näitä keinoja analysoidessa on huomioitava niiden teoskohtaisuus: eri teokset rakentavat yhteisöllisyyttä erilaisin keinoin (Vaakanainen 2018, 86–88). *Herra Darwinin puutarhurissa* yksi tällainen keino on yksittäisten mielteiden sulautuminen erottamattomaksi osaksi ääneen lausuttuja, sosiaalisesti jaettuina huomioita. Lisäksi kollektiivisen kerronnan analyysissa on pantava merkille, ettei yhteisöllisyyden rakentuminen ole ristiriidaton. Päinvastoin tekstit voivat ohjata lukijan huomion yhteisöllisyyden keinotekoiseen ja väkimmäiseen luonteeseen, osan ja kokonaisuuden jännitteeseen suhteeseen.

Metakielellinen ja metonyyminen juoru

Kollektiivisen kerronnan ohella teoksen nimikkohenkilön roolia yhteisön sisällä ruoditaan *Herra Darwinin puutarhurin* juorussa. Juorun erityispiirteisiin kuuluu romaanissa itserefleksiivisyys, sen rakentumisen avoin tematisoituminen ja kielellisten piirteiden pohtiminen. Teos alkaa sitaatilla Jobin kirjasta, joka toimii romaanin keskeisenä pohjatekstinä ja lukuohjeena. Lukijaa nimittäin neuvotaan kiinnittämään erityistä huomiota teoksen kieleen: ”Jäisikö suulas puhe vastausta/ vaille/ ja saisiko suupaltti olla oikeassa?” (HDP, 5). Suulasta puhetta voi sitaatissa hahmottaa ryöppyväksi, sisällöltään niukaksi mutta muodoltaan tai sanamäärältään runsaaksi puheeksi. Lisäksi lausuman voisi ajatella korostavan banaalin puheen kätkeyttä viisautta ja merkityksellisyyttä.

Herra Darwinin puutarhurissa *huomio ohjataan*
historiallisen tietämisen sijaan tieteen ja uskonnon
yhteensovittamisesta nouseviin ristiriitoihin, ja
oikeastaan teoksen moninaiset kerronnalliset ja kielelliset
keinot problematisoivat kaikenlaisen tietämisen
mahdollisuuksia.

Carlsonin teoksen juorua voidaan hahmottaa metakielellisyyden käsitteellä. Metakielellisyydellä viitataan tässä yhteydessä ensisijaisesti kielen tapaan herätellä lukijaa refleктоimaan teoksen sanaleikkejä ja äänteellistä kuviointia (ks. Katajamäki 2004, 137–39). Samalla metakielellisyyden voi ajatella korostavan kielen keinotekoista luonnetta: leikkittely sanoilla ja foneemeilla ikään kuin ohittaa hetkittäin tiedonvälittämistä ja referentiaalisuutta koskevat funktiot, joiden voisi ajatella olevan luonnollisen ja puhutun kielen keskeisiä tehtäviä, mutta jossakin määrin koskevan myös fiktiivisen romaanin kieltä. Referentiaalisuudella tarkoitan oletusta, jonka mukaan kielen voidaan ajatella viittaavan todellisuuteen (ks. Katajamäki 2016, 289).

Herra Darwinin puutarhurissa juorun kohteina ovat erityisesti kaksi henkilöä: Thomas Davies ja Daniel Lewis. Ensin mainittu on – toisin kuin muut kyläläiset – omaksunut darvinismin osaksi maailmankuvaansa. Daniel Lewis on puolestaan joutunut pakenemaan kylästä rikottuaan yhteisön moraalisia normeja. Molemmat hahmot sijoittuvat siis kylän sosiaalisessa hierarkiassa marginaaliin. Marginaalisuus sekä edeltää juoruilua että korostuu juoruilun myötä: juorun kohdistuminen tiettyyn henkilöhaahmoon johtaa tilanteeseen, jossa yhteisö vahvistaa joukkoidentiteettiään ulossulkemisen kautta, jakamalla henkilöt meihin ja heihin (ks. Margolin 2000, 607).

Juurua refleктоivat katkelmat tuntuvat pelkistävän teoksessa esiintyvää juorua rinnastamalla sen eläinten kieleen, joka kuulostaa ihmisen korvaan siansaksalta. Nämä refleктоinnit tuovat esiin juorun kielellisen generoitumisen. Eileen Faine assosioi lautumella kävellessään kyläläisten juorun lehmien ammuntaan ja pillerinyörittäjien vierittämiin lantakikkareisiin:

haistoin tuoreen lehmänlannan, siinäpä hyvä haju, lautumelta toljotti kaksi lehmää, kuusi makaili ja märehti, otin helmastani kiinni ja niiasin, *muu muu*, kerrotaan kaikki, puhutaan kaikilla kielillä, lehmänkielellä ja hevosenkielellä ja varpusenkielellä, hyvät rouvat pyöritetään sanoista lantakakkara niin kuin Egyptin pyhä pillerinyörittäjä. (HDP, 70, kurssiivit alkuperäiset)

Eileen Faine yhdistää mietteissään laiumella makaavat ja märehtivät lehmät sekä niiden ääntelyn juoruaviin kylännaisiin. Onomatopoeettinen ”muu muu” kuvaa ensinnäkin juorun toisteisuutta: samoin kuin lehmien kielessä toistuu tietty äännekuviointi, myös kyläläisten juorussa toistuu sama sisältö sekä – kuten myöhemmin osoitan – äänteellinen samankaltaisuus. Pillerinpyörittäjien toiminta sen sijaan viittaa juorun kumuloituvaan olemukseen. Aivan kuten pillerinpyörittäjän lantakakkara, huhukin kasvaa entistä suurempiin mittoihin edetessään. Juorun vertaaminen lantakakkaraan korostaa huhun irrottautumista todellisuudesta, sen suoranaista luonnetta kansankielellä ilmaistuna ”paskapuheena”. Huolimatta siitä, että Eileen Faine päätyy tähän johtopäätökseen pohtiessaan nimenomaan Daniel Lewisiä koskevaa juorua, huhupuheen metakielellisyyttä koskevaa kommenttia voidaan romaanissa tulkita metonymisest. Yhtä juorua koskeva kommentointi on näin laajennettavissa koskemaan kaikkea teoksessa esiintyvää juoruilua.

Sakari Katajamäki (2016, 314) on tutkinut Lauri Viidan *Kukunor*-runoelmassa esiintyvää kielellistä generoitumista. Katajamäki määrittelee generoitumisen keinoksi, jossa muotoa koskevat säännöt ja periaatteet, kuten soinnullisuus tai mitta, alkavat generoida sisältöä. Muodollinen intressi ohittaa siis kielen referentiaalisen tehtävän, eli muoto alkaa ikään kuin tuottaa tekstissä ilmaisuja, jotka eivät muodon lisäksi välttämättä muutoin kytkeydy aiemmin kirjoitettuun tai kerrottuun. Generoitumisessa kieli ”siis pikemminkin luo puhetta ja tapahtumia kuin vain representoi niitä” (mt., 314–15). Itse täsmentäisin, että Carlsonin teoksessa kyseessä on nimenomaan illuusio generoitumisesta – tekstin perusteella ei voida nähdäkseni vastata tyhjentävästi kysymyksiin siitä, edeltääkö jokin tietty muoto sisältöä tai leikittelevätkö henkilöhahmot tietoisesti puheen muodolla. Siksi on perusteltua puhua vaikutelmasta ja keinotekoisesta illuusioista, jonka on määrä ohjata lukijaa kiinnittämään huomiota tekstin kielelliseen rakentumiseen.

Herra Darwinin puutarhurissa on muodon lisäksi tärkeää huomioida, mistä juoru oikein kertoo. Äkkiseltään näyttäisi, että juorun kohteina ovat yhteisöstä poikkeavat henkilöt, joiden olemassaolo ja mielipiteet tuntuvat iskevän jonkinlaista säröä kollektiiviin. Kylän naisten lukupiirissä keskustelu harhaantuu käsiteltävästä kirjasta jatkuvasti Thomas Daviesin elämänvaiheiden juoruamiseen jopa siinä määrin, että Lucy Wilkes ironisoi mielessään ilmiötä pilkkarunolla:

Tässä leipää

Tässä lepää

Lepää rauhassa

Keitto kauhassa

Uskollinen vaimo

Salattu raivo

Hyvä puoliso

Kuolisit jo! (HDP, 96–97, kursiivit alkuperäiset)

Pilkkarunossa on huomattavaa riimien toistuminen. Loppusoinnullista rakennetta on mahdollista tulkita keinona, jolla voidaan generoida sisältöä muodon avulla ja rinnastaa asioita, joilla ei ole merkityksellistä yhteyttä. Pilkkaruno ironisoi kylän rouvien auttamispyrkimyksiä: joka toinen rivi kuvastaa ääneen lausuttavia lohdutusfraaseja leipäkäyntien yhteydessä, kun taas joka toinen rivi paljastaa rouvien juoruamat tulkinnat puutarhurin suhteesta tämän kuolevaan vaimoon. Siten ”salattu raivo” ja pilkkarunon päättävä huudahdus eivät siis kuvaakaan Thomas Daviesin perhesuhteita vaan rouvien omaa toivetta ja halua kehittää juorua eteenpäin.

Juoru ei rajoitu *Herra Darwinin puutarhurissa* pelkästään marginalisoituihin henkilöihin. Myös vieraat ilmiöt ja modernisoituva maailma pohdituttavat kyläläisiä. Lukupiirissä juoruilu harhautuu ensin Darwinin puutarhurista tämän isäntään ja valuu lopulta vierasperäisen sanan kielelliseksi maisteluksi:

En minä ymmärrä miksi Thomas Davies tyrkytti itsensä sanomalehteen pelkkä puutarhuri ja kauhistuttaa miten hän puhui lapsistaan kuin aikosi hukuttaa kissanpojat, herra Darwin on tietysti sanomalehdissä koska hän on kuuluista ja ehkä on rikaskin kun talon kylpyhuoneessa on laite joka suihkuttaa lämmintä vettä. Se on *dysh*. *Dysh*, Sarah Hamilton sanoo. (HDP, 93, kursiivit alkuperäiset)

Yksi vaihtoehto tulkita katkelmaa on ajatella tarpeen juoruiluun juontuvan henkilöstä, Charles Darwinista, joka on romaanissa samanaikaisesti sekä läsnä että poissa painostavalla tavalla. Viittaukset Darwinin hahmoon ovat merkitykseltään metonymisiä: henkilöahmo edustaa kyläläisille vastakkaista maailmankatsomusta, darvinismia. Darwinismi puolestaan merkitsee uhkaa Downen kyläyhteisölle, sillä darvinismissä kyläläisten jakama kristinuskon perusajatus, jonka mukaan ihminen polveutuisi suoraan jumalasta, asettuu kyseenalaiseksi, ja tämän myötä ihmisen kytkös jumalaan uhkaa katketa. Lisäksi on syytä huomata, että Carlsonin teoksessa ensimmäinen kollektiivista kerrontaa sisältävä episodi sijoittuu jumalanpalvelukseen, mikä merkitsee kristinuskon keskeiseksi yhteisöllisyyttä rakentavaksi tekijäksi romaanin fiktiivisessä maailmassa. Poikkeavaa näkökulmaa edustavan henkilön eroa yhteisöön on korostettava, jotta yhteisö voi suojata olemassaolonsa (ks. Margolin 2000, 607).

Sarah Hamilton päätyy painottamaan juoruillessaan Darwinin suihkua ja toistelemaan siihen viittaavaa sanaa. Darwinia, tämän aatteita ja puutarhurin traagista elämää kiinnostavammaksi osoittautuu siten *dysh*-sanan äänteellisesti vieras asu, sanan foneettinen tunnustelu. Toiston voi tulkita ennakoivan metonymisesta romaanissa toistuvaa referentiaalista katkosta, joka leimaa vierasperäisten sanojen lausumista. Darwinin puutarhurin pojan kompastelu puhututtaa sekini yhteisössä ja saa selityksen uudesta sairaudesta. Kylän lääkäri erehtyy humalassa puhumaan ranskalaisesta lääkäristä, Duchennesta, joka on löytänyt nuoria poikia vaivaavan, katalasti etenevän lihassairauden:

DUCHENNE,

Robert Kenny sanoo ovella Stuart Wilkesille, nimessä suihkuua monta ranskalaista ässää, ranskalainen Guillaume Benjamin Duchenne on lääkäri joka panee ihmiset hymyilemään vaikka naama on halvaantunut, [- -]

Duchenne oli *kuuluisa* lääkäri, Robert Kenny sanoo, *hänen* mukaansa on annettu nimi sairaudelle vaikka englantilainen tohtori W. J. Little kirjoitti samasta taudista ennen kuin herra Duchenne julkaisi *oman* kirjansa, tässä sairaudessa alle kuusivuotiaan pojan lihakset alkavat surkastua ja hän kävelee kummallisesti ja kaatuilee ja poika joutuu lihassurkastumien takia pyörätuoliin kymmenen täytettyään ja kuolee varhain koska sairautta ei paranna mikään, mitäs sanot [- -]

kännissä sinä vain olet, Stuart Wilkes sanoo. (HDP, 151–52, kursiivit ja kapiteelit alkuperäiset)

Ranskalaisen lääkärin nimi muistuttaa äänteelliseltä asultaan toista, jo aiemmin mainittua ranskan kielestä kotoutuvaa vierassanaa, dyshiä. Äänteellinen assosiaatio sanojen välillä korostuu kontekstin myötä, sillä kummatkin sanat mainitaan osana juorua. Äänteellisen samankaltaisuuden lisäksi ranskalaisen lääkärin nimi yhdistyy suihkuua merkitsevään dyshiin semanttisestikin, ”suihkuavien” ässien kautta.

Dys-leikittely huipentuu latinankieliseen termiin, jolla kylän naiset päätyvät diagnosoimaan puutarhurin poikaa:

MIKÄ MURHE! Poikaparka! Jos ihmettelit miksi John Davies ei pärjää kukkotappelussa, tiedät nyt, tiedät miksi kompastelee tasaisellakin maalla!

Duchenne ja Dystrophia musculorum progressiva gravis,

Eileen Faine ja Sarah Hamilton yrittävät ranskaa ja latinaa,

ihan turhaan, ensimmäiseksi suupuheesta karisevat sanat jotka vetävät kielen solmuun, pääasian ymmärtää ilman kommervenkkejäkin, tauti riuduttaa lihakset ja kyky kävellä menee ja sairaus tappaa ennen kuin poika ehtii miehen ikään eikä parannusta ole (HDP, 154, kursiivit alkuperäiset)

Dysh-sana muotoutuu juorussa toiston kautta Duchenneksi ja lopulta *Dystrophia musculorum* muuttuu *gravikseksi*. Äänne kasvaa juorun myötä samalla tavoin kuin pillerinpyörittäjän vierittämä lantakikkare, kunnes yksitavuisen sanan sijasta juorun ydin koostuu lopulta neljäsanaisesta latinankielisestä nimihirviöstä. Viimeistään tässä kohtaa Eileen Fainen aikaisempi kommentti lehmien amunnasta paljastuu metakielelliseksi, romaanin henkilöhahmojen kommunikaatiota peilaavaksi keinoksi.

Naisten tavaamista ja juorun kehittymistä kuvataan romaanissa väärin-toistoon kiinnittyväksi, ymmärryksen rajamaille painottuvaksi toiminnaksi. Onomatopoeettinen verbi, suihkuta, korostaa jälleen kerran romaanissa toistuvaa juorun kielellistä omalakisuuutta sekä kytkee puheen aikaisempaan juo-

ruiluun Darwinin suihkusta. *Dystrophia gravis* ei oikeastaan kuvaa puutarhurin pojan sairautta lainkaan vaan heijastelee juorun kielellistä generoitumista: kieroksien kasvaessa dys-äännettä lihotetaan, kunnes lopulta kyläläiset päätyvät tavaamaan sanojen sekasotkua, jonka yksityiskohtainen, ”kommervenkkinen” sisältö vaikuttaa sivuutetulta. Sairauden edetessä puheen kerrotaan muuttuvan käsittämättömäksi ja monimutkaisten äänteiden katoavan. Yhtä hyvin samoilla sanoilla voisi kuvata juorua, jossa yksittäinen äänne alkaa dominoida koko viestintää siinä määrin, että äänteellinen generointi syrjäyttää puheen muut funktiot. Voisiko naisten keksimän diagnoosin ajatella siis ensisijaisesti viittaavan juoruun itseensä puhuttuna kielenä sekä kommentoivan siinä esiintyvää generoitumista?

Pelkkä muodollinen generointi ei kuitenkaan selitä Carlsonin romaanissa esiintyvää juorua, vaikka äänteellinen leikki paikoin ohittaakin fiktiivisen maailman kuvaamisen referentiaalisen funktion. Koska sanoja yhdistää vierasperäisyys, tarve juoruamiseen on selitettävissä myös vierauden ja modernisaation herättämällä uhkakuvilla. Näin juorun muoto tarjoaa välineen, jonka kautta kyläläiset voivat hallita ja käsitellä vierauden aiheuttamaa uhkaa. Matti Hyvärinen (2016, 5; 20) on Jerome Brunerin kanonisuutta tutkivassa artikkelissaan todennut, että tarve kertomuksien kehittelyyn kumpuaa kokemuksen ristiriidasta suhteessa odotushorisonttiin, ja kertomusmuoto näyttätyy keinoon sovittaa ristiriitaisuus maailmankuvaan. Hyvärisen tulkintaa voi soveltaa juoruunkin. Sen sijaan, että juorun kautta jaettu merkityssisältö kuvastaisi muuttuvaa todellisuutta, jaetun juorun äänteellinen logiikka merkityksellistyy Carlsonin romaanissa sekä keinoksi esittää modernisoituvaa maailmaa että yritykseksi sovittaa uusi maailmankatsomus osaksi vallitsevaa ymmärrystä todellisuudesta (ks. Meyer Spacks 2012, loc 145).

Herra Darwinin puutarhuri vihjaa lukemaan romaanin banaalisuuksia pyöritteleviä kerronnallisia muotoja itsetiedostavina keinoina, jotka tarjoavat lukijalle mahdollisuuden tekstin mielekkääseen tulkitsemiseen. Kyläläisten juorussa toistuva äänteellinen samankaltaisuus kiinnittyy erityisesti vierasperäisiin sanoihin ja ilmiöihin. Niinpä juorun temaattisen funktion voisi ajatella romaanissa korostavan kristinuskon ja tieteen yhteentörmäystä, jossa äänteellinen vieraus edeltää uusien ilmiöiden kotoutumista aatteelliseen maaperään. Juorulla on toki *Herra Darwinin puutarhurissa* kiistämätön poeettinen funktiokin: suihkuavien ässien painottaminen vierassanojen yhteydessä kiinnittää huomion toistelemisen tuottamaan esteettiseen nautintoon. Nähdäkseni sekä poeettinen että temaattinen funktio ohittavat juorussa luonnolliseen, puhuttuun kieleen liitettävät funktiot, kuten sosiaalisen, referentiaalisen ja tiedonvälittämisen intressin. Nämä merkitykset ovat toki läsnä *Herra Darwinin puutarhurinkin* huhupuheessa, mutta eivät pääosassa.

Kerrontaa kommentoivat linnut

Juoru ei ole *Herra Darwinin puutarhurissa* ainoa kollektiivia heijasteleva elementti. Carlsonin romaanin voidaan tulkita toistavan kotimaisen kirjallisuuden perinteeseen olennaisesti kuuluvaa lintu-tematiikkaa (ks. Lummaa 2010). Lintu-viittausten toistuminen houkuttelee lukijaa vertaamaan lintujen välistä viestintää ja parveilua henkilöhahmojen kommunikointiin ja toimintaan romaanissa. Mikäli lintujen diskurssi asetetaan rinnakkain etenkin kollektiivisen kerronnan kanssa, eri lajien tavoissa viestiä alkaa hahmottua mielenkiintoista parallelismia.

Jo *Herra Darwinin puutarhurin* ensimmäisellä sivulla mainitaan linnut:

Naakat kellotapulissa raakkuvat
harmaa aamu! harmaa päivä! harmaa kylä! harmaat ihmiset!
mies jolkottaa! kuin koira! iso koira! painavat tassut! pitkä kuono!
nainen viskoo jyviä! kanoille! kanat, kanat, kanat! pääsevät pataan!
hah-hah! hah-hah!
varpuset! tiukuja pensaissa! kohta isot kellot soivat!
kuulkaa! kuulkaa! (HDP, 9)

Katkelmassa referoidaan naakkojen raakunnan sisältöä. Lukija suuntaa huomionsa naakkojen kielen ja juorun yhtäläisyyksiin: lintujen toisteiset äännähdykset on käännetty ihmisten kielellä huudahduksiksi. Jo ääntelyn translitterointi vihjaa, että kahden eri lajin (ihmisten ja lintujen) kielen välillä on jokin yhteys, mutta samalla variointi tavutuksessa tuottaa eron lintulajien välille. Naakat rinnastavat ääntelyssään keskenään ihmiset ja eläimet, kun tiellä kulkevaa ihmistä verrataan isoon koiraan. Ilmiselvän vertauksen lisäksi naakkojen raakuntaa translitteroivasta episodista voi etsiä muitakin rinnastuksia, joissa lintujen vastapariksi asettuvat romaanin ihmishahmot. Katkelmassa viitataan kanoihin ja varpusiin sekä naljaillaan toista lajia edustaville linnuille. Kanoja odottaa teurastus, ja varpusten piipitystä naakat vertaavat puissa helkkyviin tiukuihin. Ristiriitojen voi ajatella heijastelevan parodisesti ihmisten yhteisössä esiintyviä kahnauksia.

Naakkojen ilkamointi päättyy toistuvaan imperatiiviin: ”kuulkaa! kuulkaa!”. Kehotuksen voi tulkita pelkästään lintujen keskinäiseksi viestinnäksi, mutta konkreettista tulkintaa mielenkiintoisempi vaihtoehto lienee hahmottaa käskyä samanaikaisesti lukijalle suunnattuna lukuohjeena. Näin ymmärrettyinä ”kuunteleminen” viittaa paitsi tekstissä erityisesti lintujen kohdalla toistuvaan onomatopoettisuuteen myös tekstin korostuneeseen äänteellisyyteen. Kuuntelemisen voi ymmärtää lukevatavaksi, joka huomioi tekstin kielelliset yksityiskohdat sekä niissä ilmenevät varioinnit eikä sivuuta niitä merkityksettöminä tai sattumanvaraisina.

Kanat ja varpuset vastaavat naakkojen raakuntaan omasta näkökulmastaan:

KANAT Baileyn pihassa kotkottavat

naa-kat ros-ka-sak-kia har-maa-ta-kit ku-vit-te-le-ivat o-le-van-sa sun-tio-ta ja pap-pia pa-rem-pia kun kel-lo ku-mi-see ha-jal-la ko-ko po-ruk-ka no-ki-hiu-ta-leet pöl-läh-tävät kaik-ki sielut

Varpuset rautammipensaassa tirsкуvat

pi-pienten on ta-taivas ja ma-maa pi-pienet sa-saavat nä-nähdä Ju-Juma-lan jo-joka on su-suurilta sa-salattu pi-pienet ke-kellot ki-kilisevät korvassa a-aamusta i-iltaan ke-kellä on ko-korvat se ku-kuulkoon e-eivät ku-kuule ne jo-jotka pi-pitävät i-isoa me-meteliä i-itsestään ku-kuten na-naakat ja ka-kanat tih-hih-hih (HDP, 12–13, kursiivit alkuperäiset)

Mikäli lukija haluaa etsiä lintujen nokittelulle vastinetta romaanin tarinamaailmasta, ääntelyn tavaamisen voi tulkita peilaavan jälleen romaanin henkilöhahmojen välisiä jännitteitä. Kanojen ironisointi ”porukan” hajoamisesta vertautuu siihen, kuinka jumalanpalveluksen päättyessä kirkkoon kokoontuneet ihmiset erkaantuvat yksi kerrallaan tiiviistä joukosta omille teilleen. Lintujen puhetta on mahdollista tulkita lisäksi metakielellisesti: tavutus tekee lintujen puheesta kohosteista ja ohjaa lukijan huomion translitteroinnin kieliasuun. Tavutuksen voi ajatella merkityksellistyvän referentiaalisesti, eli pilkkovan sanoja niin, että tavutus muistuttaisi lintujen kaavamaista ääntelytapaa, kuten kanojen kohdalla auki kirjoitettua kotkottamista, joka ihmisen korvissa kuulostaa muutaman äänteen jatkuvalta toistumiselta. Varpusten kielessä taas yhden tai kahden ensimmäisen kirjaimen toisto kuvaa samaa ääntelyn kaavamaista logiikkaa, joka kuitenkin ilmenee eri äänteinä. Katkelmassa toistuvat myös onomato-poettiset verbit, jotka tukevat tässä yhteydessä tulkintaa kirjoitusasuun referentiaalisesta funktiosta.

Poikkeuksellinen kirjoitusasu avaa tekstiin luentamahdollisuuksia, jotka toimivat metonymisesti avaimina koko romaanin tulkintaan. Etenkin varpusten nokittelussa toistuu pienuuden hyveiden korostaminen, kuten pienten kellojen kilinästä nauttiminen. Suuret, itsestään melua pitävät naakat sen sijaan peittävät omalla metelöinnillään muut, hienovaraiset äänet. Kuten aiemmin esitin, lintujen kuuntelemista voidaan siis tässäkin yhteydessä tulkita itseviittaavasti. Näin ymmärrettynä kuuleminen yhdistyisi tekstin äänteellisyyden kuuntelemiseen. Varpusten puheessa pienuuden vastapainoksi asetetaan metelöinti, joka on kirjoitettu kohosteisesti toistamalla verbin ensimmäinen tavu. Me-metelöinnin voi toki ohittaa merkityksettömänä yhteensattumana, mutta yhtä hyvin lukija voi tarttua sanan tavanomaisesta poikkeavaan kirjoitusasuun. Tällöin pienten kellojen kilinän kuuntelemisen vastakohtaksi asettuu kollektiivinen meluaminen. Lintujen asennoitumisen voisi ajatella merkitsevän kahta eri lukutapaa: tekstin kielellisestä asusta kiinnostumaton lukija ohittaa tekstin äänteelliset ja syntaktiset yksityiskohdat eikä pysähdy kuuntelemaan, kuinka kieli teoksessa puhuu, kun taas kuunteleva lukija kiinnittää aktiivisesti huomiota tekstin kielelliseen rakentumiseen. Varpusten ”suurilta salattu”

Jumala vertautuu romaanin merkitykselliseen sisältöön, joka avautuu ainoastaan tekstiä ”kuuntelemalla”.

Me-metelöinti kommentoi ihmisyhteisöä kriittisesti. Sen voi tulkita viittaukseksi juuruun, jossa äänteellisyys ja toisto muodostavat kommunikaatiota leimaavan periaatteen. Me-metelöinnistä voi nimittäin erottaa ensimmäisen tavun omaksi sanakseen, monikon ensimmäiseksi persoonapronominiksi, joka assosioituu foneettisen samankaltaisuuden myötä metelöintiin. Tässä tulkinnassa varpusten lausuma me-metelöinti linkittyy yhteisön tapaan viestiä, mutta erityisesti juuruun, joka etenee juuri äänteellistä periaatetta noudatellen. Lisäksi kytkös tukee tulkintaa juorun kielellisestä itseviittaavuudesta, jossa juoru kuvastaa ensisijaisesti omaa rakentumistaan.

Metakielellisten ja itserefleksiivisten funktioiden lisäksi Carlsonin romaanin linnuilla on kerrontaa motivoivia ja juonta painottavia merkityksiä. Viittauksia lintuihin on ripoteltu kertomuksen episodeihin, joissa yhteisöllisyys on joko erityisen korostunutta tai ambivalenttia. Esimerkiksi kollektiivista kerrontaa sisältävän jumalanpalveluksen yhteydessä (HDP, 16) naakkojen mainitaan istuvan kelloapulissa, ja kun Henry Faine pohtii suhdettaan yhteisöön (mt., 78), hän käskää rautatammipensaassa sirkuttavia varpusia hiljenemään. Molemmissa kohdissa yhteisöllisyyden rakentuminen edellyttää eettisesti kyseenalaisia keinoja, kuten ulossulkemista tai yksilön oikeudentajun hiljentämistä. *Herra Darwinin puutarhurin* lintuja voikin tulkita ikään kuin kreikkalaisena kuorona, joka kommentoi kertomuksen rakentumista ja pyytää lukijaa kuuntelemaan kieltä mutta myös korostaa henkilöhahmojen tekojen ja puheiden moraalisia merkityksiä.

Lopuksi

Artikkelissani osoitan, ettei kollektiivista kerrontaa voi palauttaa yksistään kollektiiviseen subjektiviteettiin. Pelkästään kielelliset määritelmät eivät nekään tuota tarpeeksi monikasvoista kuvaa ilmiön dialogisuudesta tai siinä esiintyvistä pronominaalisesta vaihtelusta. Kollektiivinen kerronta rakentuu Carlsonin romaanissa tavalla, joka pakottaa tarkastelemaan tekniikkaa persoonamuotoa laajempaa ilmiönä. Samalla romaanin tulkinta edellyttää herkkyyttä kielessä ilmenevälle yhteisöllisyyden purkautumiselle.

Yhteisöllisyyden poetiikan analyysi vaatii lisäksi kiinnittämään huomiota peilaaviin ja kommentoiviin rakenteisiin. Juurussa tematisoituvat modernisoituvan maailman haasteet, mutta samalla leikittely juorun kielellisellä generoitumisella näyttäytyy keinona sovittaa modernisoituvan maailman vieraat ilmiöt osaksi kollektiivista maailmankuvaa. Juorun pyrkimys käsitellä muuttuvaa maailmaa – tai Patricia Meyer Spacksin sanoin välittää moraalista tietoa – toteutuu romaanissa ensisijaisesti esteettisenä leikittelynä.

Linnut peilaavat nekin kollektiivin puhetapoja ja romaanin hahmojen välistä kommunikaatiota. Samalla lukija voi tulkita lintujen viestinnän kuvausta meta-kielellisesti, mikä puolestaan avaa uusia polkuja yhteisöllisyyden ymmärtämi-

seen romaanissa. Lopuksi onkin tarpeen todeta, ettei yhteisöllisyyden poetiikka voi tyypistää mihinkään tiettyyn kielelliseen tai kerronnalliseen keinoon, vaan kyseessä on erilaisia analyysivälineitä vaativa, teoskohtaisesti tulkittava tekniikkojen rihmasto.

Aineisto

Carlson, Kristina 2010 (2009). *Herra Darwinin puutarhuri* [=HDP]. Helsinki: Otava.

Kirjallisuus

- Bekhta, Natalya 2017. We-Narratives: The Distinctiveness of Collective Narration. *Narrative* 25(2), 164–81.
- Brax, Klaus 2017. *Unhoon jääneiden huuto: Kolme tutkielmaa postmodernista historiallisesta romaanista*. Helsinki: Avain.
- Fludernik, Monika 2005 (1996). *Towards a 'Natural' Narratology*. London & New York: Routledge.
- Fludernik, Monika 2017. The Many in Action and Thought: Towards a Poetics of the Collective in Narrative. *Narrative* 25(2), 139–40.
- Hatavara, Mari 2010. Mahdollinen ja mahdoton kerronta historiallisessa romaanissa. Teoksessa *Luonnolliset ja luonnottomat kertomukset: Jälkiklassisen narratologian suuntia*. Toim. Mari Hatavara, Markku Lehtimäki & Pekka Tammi. Helsinki: Gaudeamus, 158–86.
- Hutcheon, Linda 2003 (1988). *A Poetics of Postmodernism: History, Theory, Fiction*. New York & London: Routledge.
- Hyvärinen, Matti 2016. Expectations and Experientiality: Jerome Bruner's "Canonicity and Breach". *Storyworlds* 8(2), 1–26.
- Katajamäki, Sakari 2004. "Kukunor – niin kaunis sana!" Metakielellisyys Lauri Viidan Kukunorissa. Teoksessa *Katkos ja kytkös: Modernismin ja postmodernismin suhde traditioon*. Toim. Katriina Kajannes, Leena Kirstinä & Annika Waenerberg. Helsinki: SKS, 136–61.
- Katajamäki, Sakari 2016. *Kukunor: Uni ja nonsensekirjallisuuden traditio Lauri Viidan runoelmassa*. Ntamo: Helsinki.
- Lanser, Susan S. 1992. *Fictions of Authority: Women Writers and Narrative Voice*. Ithaca: Cornell University Press.
- Lummaa, Karoliina 2010. Poliittinen siivekäs: Lintujen konkreettisuus suomalaisessa 1970-luvun ympäristörunoudessa. Nykykulttuurin tutkimuskeskuksen julkaisuja 102. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Margolin, Uri 2000. Telling in the Plural: From Grammar to Ideology. *Poetics Today* 21(3), 591–618.
- Margolin, Uri 2001. Collective Perspective, Individual Perspective, and the Speaker in Between: On 'We' Literary Narratives. Teoksessa *New Perspectives on Narrative Perspective*. Ed. Willie van Peer & Seymour Chatman. Albany: State University of New York Press, 241–53.
- Meyer Spacks, Patricia 2012 (1986). *Gossip*. New York: Alfred A. Knopf. Kindle-painos.
- Palmer, Alan 2010. *Social Minds in the Novel*. Columbus: The Ohio State University Press.
- Richardson, Brian 2015. Representing Social Minds: 'We' and 'They' Narratives, Natural and Unnatural. *Narrative* 23(2), 200–12.
- Vaakanainen, Noora 2018. *Kerronnallisten siirtymien tulkinta ja uudelleenkirjoittaminen Kristina Carlsonin historiallisessa romaanissa Herra Darwinin puutarhuri*. Pro gradu -tutkielma. <http://tampub.uta.fi/handle/10024/103620> (20.5.2019).